

J U N G C H A N G

AKAR

*Divoké
labute*

T R I D C Ě R Y Č Í N Y

J U N G C H A N G

*Divoké
labute*

T R I D C Ě R Y Č Í N Y

Preložili Natália Tyšš Rondzиковá a Igor Tyšš

IKAR

Jung Chang
WILD SWANS

Copyright © Globalflair Ltd 1991, 2003
Translation © 2024 by Natália Tyšš Rondziková and Igor Tyšš
Jacket design © Tereza Králová
Images © Jung Chang 張戎/戎
Slovak edition © 2024 by IKAR, a.s.

ISBN 978-80-551-9314-4

*Túto knihu venujem babičke a otcovi,
kteri sa jej vydania nedožili*

OBSAH

Zoznam fotografií	9
Predhovor pri príležitosti 21. výročia vydania knihy	11
Poďakovanie	13
Rodostrom	15
Chronológia	17
Poznámka autorky	25
Mapy	26
1 Lotosové nôžky	
Konkubína generála (1909 – 1933)	29
2 Aj obyčajná studená voda chutí sladko	
Babička sa vydáva za mandžuského lekára (1933 – 1938)	53
3 Všetci hovoria, že v Mandžukuu sa žije šťastne	
Život pod japonskou nadvládou (1938 – 1945)	73
4 Otroci bez vlastnej krajiny	
V područí rôznych pánov (1945 – 1947)	87
5 Céra na predaj za 10 kilo ryže	
V bitke o novú Čínu (1947 – 1948)	107
6 Hovoriť o láske	
Revolučné manželstvo (1948 – 1949)	129
7 Prechod cez päť horských priesmykov	
Mamin dlhý pochod (1949 – 1950)	156

8	Vrátil sa domov vo vyšívanom hodvábe K rodine a banditom (1949 – 1951)	167
9	Keď sa muž dostane k moci, ešte aj jeho psy a sliepky pôjdu do neba Život s nepodplatiteľným mužom (1951 – 1953)	187
10	Utrpenie z vás urobí lepších komunistov Mamu upodozrievajú (1953 – 1956)	209
11	Po kampani proti pravičiarom si už nikto neotvorí ústa Umlčaná Čína (1956 – 1958)	222
12	Šikovná gazdiná navarí aj z ničoho Hladomor (1958 – 1962)	239
13	Pokladík Život v kukle privilégií (1958 – 1965)	261
14	Otec je blízky, aj matka, no najbližší je predseda Mao Maov kult osobnosti (1964 – 1965)	278
15	Najskôr zničte a potrebné sa neskôr obnoví samo Začiatok kultúrnej revolúcie (1965 – 1966)	296
16	Znesieme sa k nebu a roztrháme zem Maove Červené gardy (leto 1966)	306
17	Chceš azda, aby sa z našich detí stali čierni? Dilema rodičov (august – október 1966)	323
18	Najskvelejšie výborné správy Púť do Peking (október – december 1966)	335
19	Kde je vôľa odsúdiť, dôkazy sa nájdu Rodičov trýznili (prelom rokov 1966 a 1967)	351

20	Nezapredám svoju dušu Otca zatkli (1967 – 1968)	370
21	Darovať blížnemu uhlie, keď sneží Súrodenci a priatelia (1967 – 1968)	392
22	Prevýchova prácou Život na okraji Himaláji (január – jún 1969)	411
23	Čím viac kníh človek prečíta, tým je hlúpejší Pracovala som ako roľníčka a bosá lekárka (jún 1969 – 1971)	441
24	Prosím, prijmi moje ospravedlnenie, s ktorým meškám celý život Rodičia v táboroch (1969 – 1972)	466
25	Vôňa sladkého vetra Nový život s Príručkou elektrikára a so Šiestimi krízami (1972 – 1973)	482
26	Očuchávajú prdy cudzincov a tvrdia, že voňajú Štúdium angličtiny pod Maovým dohľadom (1972 – 1974)	497
27	Ak je toto raj, aké hrozné potom musí byť peklo? Otcova smrť (1974 – 1976)	515
28	Boj o príležitosť vzlietnuť (1976 – 1978)	536
	Epilóg	548
	Doslov	551
	Register	565

ZOZNAM FOTOGRAFIÍ

Starý otec, generál Süe Č'-cheng.

Mama, babička, doktor Sia a ďalší členovia rodiny, Ťin-čou, okolo r. 1939.

Doktor Sia.

Moja mama v trinástich rokoch, 1944.

Bratranec Chu, mamina prvá známosť.

Babičkina sestra Lan a jej manžel zvaný Verný v r. 1946.

Komunistickí vojaci v Ťin-čou v r. 1948.

Maľovanie sloganov na podrážky „oslobodeneckých topánok“ počas občianskej vojny.

Komunistické sily útočia na Ťin-čou, október 1948.

Rodičia v Nankingu, september 1949.

Rozlúčková oslava pre mamu pred jej odchodom z I-pinu, jún 1953.

Rodičia, babička, sestra a ja, r. 1953.

Babička, mama, Ťin-ming, ja, Siao-chej a Siao-chung, r. 1954.

Otec počas cesty zo S'-čchuanu do Mandžuska, koniec roka 1949.

Mama prednáša prejav, Čcheng-tu v r. 1958.

Ja v šiestich rokoch.

Mama, moji súrodenci a ja, Čcheng-tu r. 1958.

So Siao-chungom, Siao-chejom a Ťin-mingom v Čcheng-tu r. 1958.

Ja ako červená gardistka na námestí Tchien-an-men, november r. 1966.

Posledná fotografia môjho otca pred Kultúrnou revolúciou, jar r. 1966.

Otec s Ťin-mingom v tábore v Mi-i koncom r. 1971, krátko po smrti Lin Piaa.

Mama v tábore na Byvolej rovine, r. 1971.

Babičkin brat Jü-lin s rodinou, r. 1976.

Krátko pred vyhostením do Himalájí, Čcheng-tu v januári r. 1969.

Ja s čatou elektrikárov v továrni v Čcheng-tu, september 1973.

Vojenské cvičenie, ktoré som absolvovala ako študentka S'čchuanskej univerzity, november 1974.

So súdruhmi spolužiakmi v rozhovore s filipínskym námorníkom, október 1975.

So svojou triedou pred bránou S'čchuanskej univerzity, január 1975.

Pred otcovou kremáciou, Čcheng-tu, apríl 1975.

Otcov štátny pohreb.

Záber z Pekingu v septembri 1978, krátko pred mojím odchodom do Británie.

Taliansko, leto 1990.

PREDHOVOR PRI PRÍLEŽITOSTI 21. VÝROČIA VYDANIA KNIHY

Kniha *Divoké labute*, príbeh mojej babičky, mamy a tiež môj v turbulentnej Číne 20. storočia, oslavuje tento rok dvadsiate prvé výročie svojho vydania. Pri tejto príležitosti mám dôvod na šťastie a smútok zároveň. Som šťastná, lebo vyrástla nová generácia čitateľov, ktorej sa moje dielo páči, a smutná, pretože kniha je v pevninskej Číne ešte stále zakázaná. Za ostatných dvadsať rokov prešla Čína mimoriadnymi zmenami. Pravdivé zobrazenie jej nedávnej histórie však naďalej zostáva tabu. Som zvedavá, koľko desaťročí ešte potrvá, kým sa *Divoké labute* voľne rozletia aj v mojej domovine, v krajine, kde stále žije moja osemdesiatročná mama.

Jung Chang
2012

POĎAKOVANIE

Divoké labute mi pomohol stvoriť Jon Halliday. Viditeľne zdokonalil moju angličtinu, no tým sa jeho prínos zďaleka nekončí. V každodenných diskusiách ma pobádal k presnejšiemu zobrazeniu príbehov aj myšlienok a pomáhal mi hľadať v anglickom jazyku presné výrazy. Jeho vedomosti a precíznosť historika mi dodali istotu, na jeho zdravý úsudok sa dalo zakaždým spoľahnúť.

Toby Eady je najlepší agent, akého si autor môže priať. Popchol ma, aby som sa vôbec chopila pera.

Je pre mňa cťou, že môžem spolupracovať s takými vynikajúcimi profesionálmi, ako sú Alice Mayhewová, Charles Hayward, Jack McKeown a Victoria Meyerová z vydavateľstva Simon & Schuster v New Yorku a Simon King, Carol O'Brienová a Helen Ellisová z vydavateľstva HarperCollins v Londýne.

Alice Mayhewovej, mojej redaktorky v Simon & Schuster, ďakujem za skvelé pripomienky a za to, že všetko rozhýbala. Robert Lacey v HarperCollins odviedol vynikajúcu prácu pri redakcii rukopisu, za čo som mu hlboko zaviazaná. Ďakujem aj Arimu Hoogenboomu, ktorý mi telefonicky spoza oceánu zakaždým šikovne poradil a láskavo ma usmernil.

Som vďačná všetkým, ktorí tak či onak pracovali na tejto knihe.

Pri tvorbe ma hnal vpred nadšený záujem mojich priateľov. Všetkým za to z celého srdca ďakujem. Osobitne mi pomohli Peter Whittaker, I Fu En, Emma Tennantová, Gavan McCormack, Herbert Bix, R. G. Tiedemann, Hugh Baker, Jan Jia-čchi, Su Li-chun, Y. H. Zhao, Michael Fu, John Chow, Clare Peploeová, André Deutsch, Peter Simpkin, Ron Sarkar a Vanessa Greenová. Osobitnú úlohu pri vzniku knihy zohral Clive Lindley, ktorý mi od začiatku poskytoval cenné rady.

Moji bratia a sestra, príbuzní a priatelia v Číne mi veľkodušne dovolili porozprávať ich príbehy, bez ktorých by *Divoké labute* nemohli vzniknúť. Svoju vďaku nedokážem vyjadriť slovami.

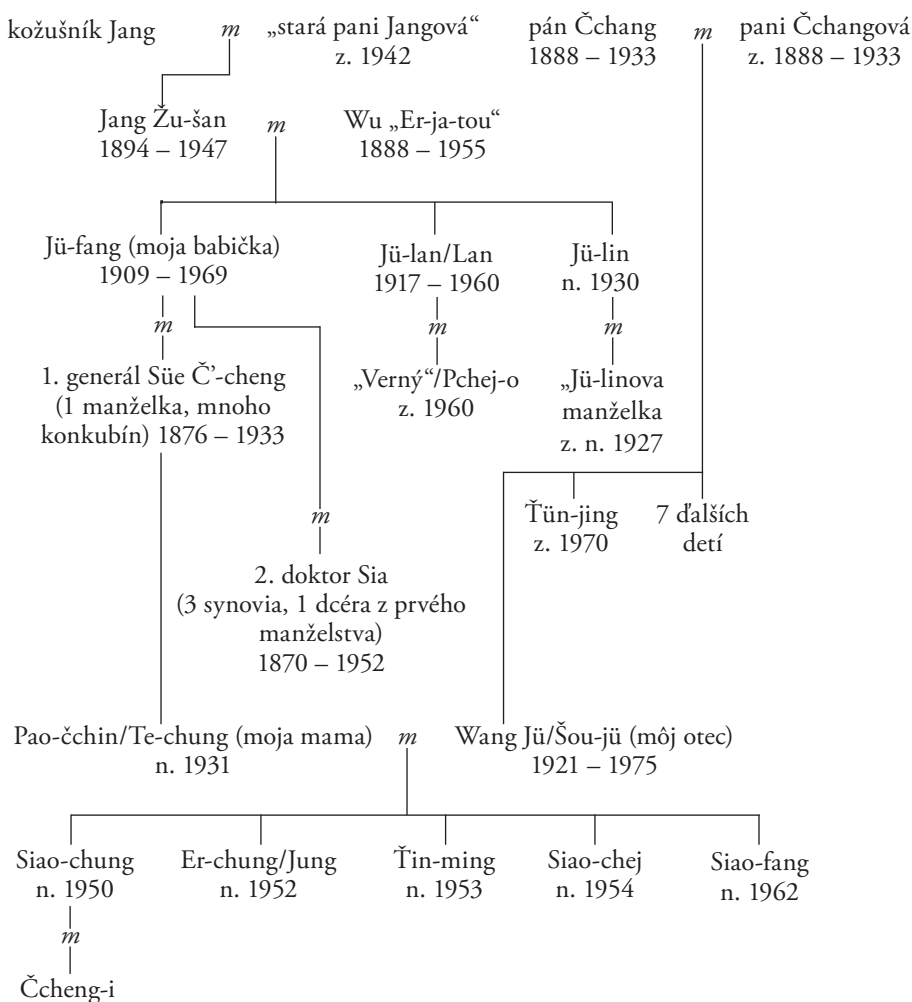
Veľká časť knihy je príbehom mojej mamy. Dúfam, že som ho podala, ako si zaslúži.

Jung Changová

Londýn

máj 1991

RODOSTROM

CHRONOLÓGIA

Rok	Udalosti v živote autorky a jej rodiny	Dejinné udalosti
1870	Narodil sa doktor Sia.	Mandžuská ríša (1644 – 1911).
1876	Narodil sa Süe Č'-cheng (starý otec).	
1909	Narodila sa babička.	
1911		Zvrhnutie Ríše; obdobie republiky; vláda vojen- ských diktátorov.
1921	Narodil sa otec.	
1922 – 1924	Generál Süe bol veliteľom polície vo vláde vojenských diktátorov v Pekingu.	
1924	Babička sa stala konkubínou generála Süeho. Generál Süe stratil moc.	
1927		Kuomintang pod vedením Čankajška zjednotil väčšinu Číny.
1931	Narodila sa mama.	Japonsko podniklo inváziu do Mandžuska.
1932		Japonci obsadili I-sien a Ťin-čou. Založenie štátu Mandžukuo pod vedením Pchu-iho.

Rok	Udalosti v živote autorky a jej rodiny	Dejinné udalosti
	Babička s mamou odišli do Lu-lungu.	
1933	Zomrel generál Süe.	
1934 – 1935		Dlhý pochod: Komunisti ustúpili do Jen-anu.
1935	Babička sa vydala za doktora Siu.	
1936	Doktor Sia, babička a mama sa presťahovali do Ťin-čou.	
1937		Japonsko preniklo hlboko do územia Číny. Aliancia komunistov a Kuomintangu.
1938	Otec vstúpil do komunistickej strany.	
1940	Otec putoval do Jen-anu.	
1945		Japonská kapitulácia. Ťin-čou obsadili Sovieti, čínski komunisti a napokon Kuomintang.
	Otec zamieril do Čchao-jangu.	
1946 – 1948	Otec pôsobil v partizánskej jednotke v okolí Čchao-jangu. Mama sa stala vedúcou študentského hnutia a pridala sa ku komunistickému podzemiu.	Občianska vojna medzi Kuomintangom a komunistami (trvala do r. 1949/50).
1948	Mamu zatkli.	
	Mama spoznala otca.	Obliehanie Ťin-čou.

Rok	Udalosti v živote autorky a jej rodiny	Dejinné udalosti
1949	Rodičia sa zosobášili, krátko nato opustili Ťin-čou. Pochod do Nankingu. Mama potratila prvé dieťa. Otec dorazil do I-pinu.	Vyhlásenie Čínskej ľudovej republiky. Komunisti dobyli S'-čchuan. Čankajšek utiekol na Taiwan.
1950	Mama dorazila do I-pinu, opakovane sa zúčastnila zberu potravín a boja s banditmi.	Pozemková reforma. Čína vstúpila do kórejskej vojny (do júla 1953).
1951	Narodila sa Siao-chung. Mama na čele i-pinského Zväzu mládeže, bola podriadenou pani Tchingovej; získala plné členstvo v strane Babička a doktor Sia sa presťahovali do I-pinu.	Kampaň na „potlačenie kontrarevolucionárov“ (Chuej-keho popravili).
1952	Narodila som sa ja. Zomrel doktor Sia. Otec bol guvernérom I-pinu.	Kampaň proti trom zlám. Kampaň proti piatim zlám.

Rok	Udalosti v živote autorky a jej rodiny	Dejinné udalosti
1953	Narodil sa Ťin-ming. Naša rodina sa presťahovala do Čcheng-tu. Mama viedla oddelenie pre verejné záležitosti východného obvodu mesta.	
1954	Otec bol námestníkom oddelenia pre verejné záležitosti v provincii S'čchuan. Narodil sa Siao-chej.	
1955	Mamu zadržali. Deti poslali do škôlok.	Kampaň na „odhalenie skrytých kontrarevolucionárov“ (obvinení starí priatelia z Ťin-čou).
1956	Mamu prepustili.	Znárodňovanie.
1957		Hnutie sto kvetov.
1958		Kampaň proti pravičiarom.
	Začala som chodiť do školy.	Veľký skok vpred: výroba ocele po dvoroch a komúny.
1959		Hladomor (do r. 1961). Pcheng Te-chuaja volajúceho Maa na zodpovednosť odsúdili.
		Kampaň na dolapenie „pravícových oportunistov“.
1962	Narodil sa Siao-fang.	
1963		„Učte sa od Lej Fenga“; zintenzívnenie Maovho kultu osobnosti.

Rok	Udalosti v živote autorky a jej rodiny	Dejinné udalosti
1966	<p>Otec sa stal obetným baránkom a zadržali ho.</p> <p>Mama odcestovala do Peking, aby sa odvolala.</p> <p>Otca prepustili.</p> <p>Pridala som sa k Červeným gardám, podnikla som púť do Peking.</p> <p>Opustila som Červené gardy.</p>	<p>Začala sa Kultúrna revolúcia.</p>
1967	<p>Rodičov mučili.</p>	<p>Maršalom sa nepodarilo zastaviť Kultúrnu revolúciu.</p> <p>Tchingovci boli pri moci v S'-čchuane.</p>
1968	<p>Otec napísal Maovi, zatkli ho a psychicky sa zrútil.</p> <p>Mama išla opäť do Peking, stretla sa s Čou En-lajom.</p> <p>Rodičov rôzne väznili (a prepúšťali) v Čcheng-tu (do roku 1969).</p>	<p>Založený S'-čchuanský revolučný výbor.</p>
	<p>Našu rodinu vystaňovali z prominentného areálu.</p>	

Rok	Udalosti v živote autorky a jej rodiny	Dejinné udalosti
1969	<p>Otca poslali do tábora v Mi-i. Bola som vo vyhnanstve v Ning-nane.</p> <p>Zomrela babička. Pracovala som ako roľníčka v Te-jangu. Mamu poslali do tábora v Si-čchangu.</p>	<p>IX. zjazd formálne akceptoval Kultúrnu revolúciu.</p>
1970	<p>Zomrela otcova sestra, teta Ťün-jing. Stala som sa „bosou lekárkou“.</p>	<p>Tchingovcov degradovali.</p>
1971	<p>Matka bola veľmi chorá, ležala v nemocnici v Čcheng-tu.</p> <p>Mamu rehabilitovali. Vrátila som sa do Čcheng-tu, stala som sa robotníčkou a neskôr elektrikárkou.</p>	<p>Zomrel Lin Piao.</p>
1972	<p>Otca prepustili.</p>	<p>Návšteva amerického prezidenta Richarda Nixona.</p>
1973	<p>Nastúpila som na S'-čchuanskú univerzitu.</p>	<p>Na scénu sa vrátil Teng Siao-pching.</p>

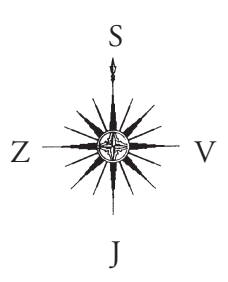
Rok	Udalosti v živote autorky a jej rodiny	Dejinné udalosti
1975	Zomrel otec. Prvý raz som stretla cudzincov.	
1976		Tenga zosadili. Demonštrácie na námestí Tchien-an-men. Zomrel Mao, zatkli Gang štyroch.
1977	Stala som sa odbornou asistentkou; poslali ma na vidiek.	
1978	Získala som štipendium do Británie.	Teng sa vrátil k moci.

POZNÁMKA AUTORKY

Moje meno sa vyslovuje podľa čínskej výslovnosti, teda „Jung“.

Mená členov mojej rodiny a verejných činiteľov sú skutočné a písom ich zvyčajným spôsobom. Ostatné mená som upravila.

V snahe presnejšie priblížiť čitateľom ich funkcie som sa rozhodla mená niektorých čínskych organizácií uvádzať inak, než sa v Číne oficiálne volajú. Čínsky názov *süan-čchuan-pu* prekladám ako „Oddelenie pre verejné záležitosti“, nie ako „Oddelenie propagandy“ a názov *čung-jang wen-ke* je v tejto knihe „Orgán kultúrnej revolúcie“, nie „Skupina kultúrnej revolúcie“.

Z S S R

MONG

SIN-ŤIANG

PAKISTAN

KAN-SU

ČCHING-ČHAJ

TIBET

Žlutá řeka

HIMALÁJE
NEPÁL

S'ČCH

INDIA

BHUTÁN

Si-čchang

Ning-nan

Mi-ŕ

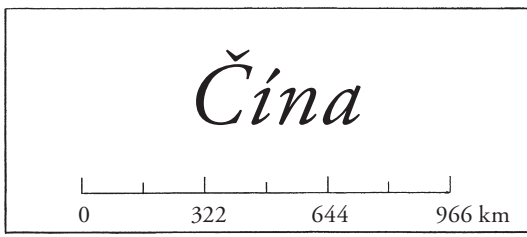
Ťin-sa-ťiang

JÜN-NAN

BARMA

LAOS

THAJSKO

1

Lotosové nôžky

Konkubína generála
1909 – 1933

V pätnástich rokoch sa moja babička stala konkubínou generála, šéfa polície slabej národnej vlády v Číne. Písal sa rok 1924 a v krajine vládol chaos. Väčšinu území vrátane Mandžuska, kde babička žila, ovládali magnáti s armádami. Zväzok dohodol jej otec, policajný úradník v provinčnom meste I-sien v juhozápadnom Mandžusku, ležiacom asi stopäťdesiat kilometrov severne od Veľkého čínskeho múru a štyristo severovýchodne od Pekingú.

Podobne ako väčšinu čínskych miest, aj I-sien postavili ako pevnosť. Obkolesovali ho desať metrov vysoké a tri a pol metra hrubé hradby s cimburím z dôb dynastie Tchang (618 – 907 n. l.), na ktorých bolo v rovnakej vzdialenosti od seba rozmiestnených šesťnásť pevnôstok. Hradby boli také široké, že sa po nich dalo bez problémov prejsť na koni. Do mesta sa vchádzalo štyrmi dvojitémi bránami, na každej svetovej strane jednou. Opevnenie okrem toho lemovala hlboká priekopa.

Najvýraznejšou dominantou mesta bola vysoká, bohato zdobená zvonica z tmavohnedého kameňa pôvodne postavená v šiestom storočí, keď sa v tejto oblasti presadil budhizmus. Po večeroch zvon odbíjal hodiny a zvonica slúžila aj na varovanie pred požiarmi a povodňami.

I-sien bolo bohaté obchodné mesto. Na okolitých rovinách sa pestovali bavlna, kukurica, cirok, sója, sezam, hrušky, jablká a vinič. Na prilahlých západných lúkach a v kopcoch pásli pastieri ovce a dobytok.

Môj prastarý otec Jang Žu-šan sa narodil v roku 1894, keď ešte Číne vládol cisár z Pekingu. Cisársku rodinu tvorili Mandžovia, ktorí v roku 1644 zo svojej základne v Mandžusku dobyli celú Čínu. Rodina Jangovcov boli Chanovia, pôvodní obyvatelia Číny. Na sever od Veľkého múru sa presťahovali za lepším životom.

Môj prastarý otec bol jediným synom v rodine, preto bol nesmierne dôležitý. Iba syn totiž mohol ďalším generáciám odovzdať rodinné meno: bez neho by sa rodová línia prerušila, čo pre Číňanov znamenalo najväčšiu možnú zradu predkov. Poslali ho do dobrej školy, aby zložil skúšky a stal sa mandarínom, úradníkom, čo bol v tom čase cieľ väčšiny čínskych mužov. Úradnícke miesto prinášalo moc, ktorá znamenala peniaze. Bez moci a peňazí sa nijaký Číňan nemohol cítiť bezpečne pred besnením úradníkov alebo násilím striehnucim na každom kroku. V Číne totiž dovtedy neexistovala riadna zákonnosť. Spravodlivosť bola svojvoľná a vrtošivá krutosť bola priamo súčasťou vládneho systému. Úradník, ktorý mal moc, predstavoval vlastne zákon. Stať sa mandarínom bol jediný spôsob, ako sa mohlo dieťa z nešľachtickej rodiny vyslobodiť zo súkolesia nespravodlivosti a strachu. Jangov otec rozhodol, že jeho syn nebude pokračovať v rodinnom podniku na výrobu plsti, a preto mu zaplatil lepšie vzdelanie na úkor svoj aj svojej rodiny. Ženy z rodiny pomáhali miestnym krajčírom a krajčírkam a nezriedka sa lopotili dlho do noci. Aby ušetrili, tlmili olejové lampy a sliepňaním si natrvalo poškodili oči. Z dlhých hodín práce im opuchli kĺby na prstoch.

Prastarý otec sa podľa zvyku oženil mladý, už ako štrnásťročný, so ženou staršou o šesť rokov. Za jednu z manželkiných povinností sa vtedy považovala pomoc pri výchove manžela.

Život jeho manželky, mojej prababičky, bol rovnaký ako príbehy miliónov čínskych žien tých čias. Pochádzala z garbiarskeho klanu Wuovcov. Jej rodina nebola vzdelaná a ani jeden člen nezastával oficiálnu funkciu. Keďže bola dievča, vôbec sa neobťažovali dať jej meno. Narodila sa ako druhá dcéra v poradí, preto jej prosto hovorili Dievča číslo dva (*Er-ja-tou*). Otec jej zomrel nedlho po narodení a vychovával ju strýko. Jedného dňa, keď mala šesť rokov, strýko ve-

čeral s priateľom, ktorého žena bola práve tehotná. Pri jedle sa muži dohodli, že ak bude priateľovo dieťa chlapec, oženi sa so strýkovou šesťročnou neterkou. Tí dvaja mladí ľudia sa pred svadbou nikdy nestretli. Zamilovanosť sa totiž považovala za hanbu, priam potupu rodiny. Nie preto, že by láska bola tabu – v Číne predsa existovala úctyhodná tradícia romantickej lásky –, ale mladí ľudia jednoducho nemali byť vystavení situáciám, v ktorých by sa mohlo niečo také udiť. Stretnutia medzi nimi sa pokladali za nemorálne a manželstvo sa chápalo predovšetkým ako povinnosť, dohoda medzi dvoma rodinami. Pri troche šťastia sa človek mohol zamilovať po svadbe.

Prastarý otec mal štrnásť rokov a žil si dovedy ako vo vatičke, takže v čase svadby bol v podstate dieťa. Počas svadobnej noci odmietol spať pri manželke. Pobral sa do matkinej izby, a až keď zaspal, odniesli ho k neveste. Ale hoci bol rozmazaným chlapčiskom, čo sa nedokázalo samo ani obliecť, podľa svojej manželky rozhodne vedel „siať deti“. Do roka od svadby, piateho dňa piateho mesiaca, začiatkom leta 1909 sa narodila moja babička. Bola na tom lepšie ako jej matka, lebo dostala naozajstné meno: Jü-fang. Jü znamená nefrit a bolo jej generačným menom, ktoré sa dávalo všetkým potomkom tej istej generácie, zatiaľ čo fang značí voňavé kvety.

Narodila sa do sveta bez akýchkoľvek istôt. Mandžuská ríša, ktorá vládla Číne viac ako štvrté tisícročia, sa rúcala. V rokoch 1894 a 1895 Japonsko práve cez Mandžusko zaútočilo na Čínu, ktorá utrpela ničujúce porážky a územné straty. V roku 1900 osem zahraničných armád potlačilo nacionalistické boxerské povstanie a ich kontingenty zostali okupovať krajinu, niektoré v Mandžusku a ďalšie pozdĺž Veľkého čínskeho múru. V rokoch 1904 až 1905 viedlo Japonsko s Ruskom veľkú vojnu práve na plánoch Mandžuska. Japonsko získalo víťazstvom najsilnejšiu pozíciu spomedzi cudzích mocností v Mandžusku. V roku 1911 zvrhli päťročného čínskeho cisára Pchu-iho a vznikla republika, na ktorej čelo sa krátko postavil charizmatický Sunjatsen.

Nová republikánska vláda sa však čoskoro zrútila a krajina sa rozpadla na léna. Mandžusko republiku nikdy poriadne neprijalo, keďže odtiaľ pochádzala mandžuská dynastia, a snahy zahraničných mocností o vplyv v ňom, najmä Japonska, sa zintenzívnili. Pod všetkými týmito tlakmi sa staré inštitúcie, ich moc, autorita aj morálka zrútili.

Nastalo akési vzduchoprázdno. Mnohí ľudia sa snažili dostať na vrchol podplácaním miestnych potentátov drahými darmi, napríklad zlatom, striebrom či šperkami. Môj prastarý otec nemal dosť peňazí, aby si kúpil lukratívne miesto vo veľkom meste. Do tridsiatky sa nevyšplhal vyššie ako na úradníka policajnej stanice v rodnom I-siene, provinčnom zapadákov. Mal však veľké plány. V rukáve skrýval tromf – svoju najstaršiu dcéru.

Moja babička s okrúhrou tvárou, ružovými lícami a so žiarivou pleťou bola totiž krásna. Dlhé lesklé čierne vlasy jej zaplietali do hustého vrkoča, ktorý jej siahal až po pás. Väčšinu času bývala zdržanlivá, lebo si to vyžadovali okolnosti, ale pod jej uhladeným zovňajškom sršala potláčaná energia. Bola drobná, merala zhruba meter šesťdesiat, mala štíhlu postavu a útle plecيا, čo sa považovalo za ideál.

Jej najväčšou prednosťou však boli zviazané chodidlá, ktorým sa v čínštine hovorí trojpalcové zlaté lotosy (*san-cchun-tin-lien*). Slovami čínskych znalcov chodila ako nežný mladý prútik vŕby v jarnom vánku. Pohľad na ženu, ktorá sa potáca na zviazaných nohách, vraj vzbudzoval v mužoch túžbu aj preto, že cítili potrebu chrániť ju.

Babičke zviazali chodidlá ako dvojročnej. Jej matka, ktorá ich mala takisto zviazané, najprv babičke omotala okolo chodidiel asi šesť metrov dlhý kus bielej látky a ním ohla dovnútra k chodidlu všetky prsty okrem palca. Potom na ne položila veľký kameň, aby rozlámal klenbu. Babička pritom kričala od bolesti a prosila, aby prestala. Matka jej musela strčiť do úst handru. Babička opakovane omdlela.

Bolestivý úkon sa opakoval pravidelne niekoľko rokov. Dokonca aj po zlomení kostí museli byť chodidlá vo dne v noci zviazané hrubou látkou, lebo len čo sa uvoľnili, prsty sa pokúšali vrátiť do prirodzenej polohy. Babička žila celé roky v neutíchajúcich neznesiteľných bolestiach. Prosila matku, aby jej nohy rozviazala, no tá sa rozplakala a odvetila, že by jej to zničilo život a že všetko robí preto, aby jej zabezpečila šťastie.

V tých časoch ženíchova rodina pred vydajom neveste skontrolovala najprv nohy. Veľké šľapy, teda normálne chodidlá, sa považovali za hanbu manželovej domácnosti. S týmto cieľom zdvíhala svokra lem nevestinej dlhej sukne. Ak boli nohy dlhšie ako približne štyri čísla, demonštratívnym gestom opovrhnutia zhodila sukňu a odišla. Mla-

duchu nechala napospas kritickým pohľadom svadobných hostí, ktorí sa pozerali na jej nohy a popod nosy na ňu hromžili. Stávalo sa, že sa matka nad dcérou zlutovala a zložila jej obvazy z chodidiel, ale keď dievča vyrástlo a muselo znášať opovrhnutie manželovej rodiny a nesúhlas spoločnosti, nezriedka obviňovalo matku, že bola príliš mäkká.

Zväzovanie chodidiel vraj asi pred tisíc rokmi zaviedla jedna cisárska konkubína. Pohľad na ženy potácajúce sa na malých podošvách sa považoval nielen za prítažlivý, ale mužov údajne vzrušovala aj hra so zviazanými chodidlami vždy ukrytými vo vyšívaných hodvábných črieviciach. Ženy si nemohli zväzujúce kusy látky sňať ani v dospelosti, lebo chodidlá by im začali opäť rásť. Viazanie sa mohlo dočasne uvoľniť len v noci v posteli, kde si obúvali topánky s mäkkými podrážkami. Muži zriedka videli zväzované chodidlá obnažené. Zvyčajne ich totiž pokrývalo zahnívajúcce mäso a páchli. Pamätám si, že babičku nohy stále boleli. Sotva sme prišli domov z nákupu, hneď a zaraz si namočila nohy do lavóra s horúcou vodou a s úľavou pritom vzdychala. Potom sa pustila do odrezávania kusov odumretej kože. Bolesť jej spôsobovali nielen zlomené kosti, ale aj nechty, ktoré jej vrastali do brušiek.

V skutočnosti babičke zviazali chodidlá práve v čase, keď sa zväzovanie nadobro vytrácalo. V roku 1917 prišla na svet jej sestra a vtedy sa už od tohto zvyku prakticky upustilo. Vďaka tomu sa jej podarilo uniknúť trápeniu.

Keď však vyrastala moja babička, v malom mestečku ako I-sien stále prevládal názor, že zviazané chodidlá sú nevyhnutný predpoklad dobrého manželstva. Bol to však len začiatok. Otec z nej plánoval podľa potreby spraviť buď dokonalú dámu, alebo prvotriednu kurtizánu. Odmietol vtedajšie zakorenené presvedčenie, že pre ženu z nižšej triedy je negramotnosť cnostná, a poslal ju do dievčenskej školy, ktorú v meste zriadili v roku 1905. Babička sa naučila hrať čínsky šach, *madžong*, aj *go*. Učila sa kresliť a vyšívať. Jej obľúbeným vzorom boli mandarínske kačky (ktoré symbolizujú lásku, lebo vždy plávajú vo dvojici). Vyšívala ich na malé topánky, ktoré si sama vyrábala. Aby ju v dámskych zručnostiach nepredstihla iná dievčina, najali jej učiteľa hry na *čchine*, hudobnom nástroji podobnom citare.

Moja babička bola v meste vychýrenou krásavicou. Hovorili, že vynikala ako „žeriav medzi sliepkami“. V roku 1924 mala pätnásť ro-

kov a jej otec sa čoraz väčšmi obával, že jeho výstavný kúsok onedlho zvädne, a tým stratí aj jediná šancu na ľahký život. V tom roku však do mesta zavítal generál Süe Č'-cheng, hlavný inšpektor mestskej polície vojenskej vlády v Pekingu.

Süe Č'-cheng sa narodil v roku 1876 ako najstarší syn vidieckeho učiteľa v okrese Lu-lung, asi sto kilometrov východne od Pekingu a južne od Veľkého čínskeho múru v miestach, kde sa rozsiahla Severočínska nížina stretáva s horami.

Bol pekný a rozhodným vystupovaním zaujal každého, kto sa s ním stretol. Niekoľko slepých veštcov, ktorí mu ohmatali tvár, predpovedalo, že sa stane mocným. Nadaný kaligraf mal talent, ktorý sa tešil veľkej úcte. V roku 1908 si vojvodca Wang Chuaj-čching pri návšteve Lu-lungu všimol krásnu kaligrafiu na tabuli nad bránou hlavného chrámu a požiadal o stretnutie s mužom, ktorý ju vyhotovil. Generál Wang si obľúbil jej autora, tridsaťdvaročného Süeho, a spravil z neho svojho pobočníka.

Ukázal sa ako mimoriadne schopný a čoskoro dostal na starosť zásobovanie jednotiek. Aby zásoby zohnal, musel často cestovať a onedlho začal zakladať vlastné obchody s potravinami v okolí Lu-lungu a na druhej strane Veľkého múru v Mandžusku. K jeho rýchlemu vzostupu prispelo, keď pomohol generálovi Wangovi potlačiť povstanie vo vnútornom Mongolsku. Z večera do rána zbohatol a v rodnom Lu-lungu si navrhol a nechal postaviť osemdesiatjedenizbové sídlo.

V desaťročí po zániku cisárstva si ani jedna vláda nevybudovala moc nad väčšinou krajiny. Silní vojenský velitelia začali čoskoro bojovať o kontrolu nad ústrednou vládou v Pekingu. Na čele frakcie, do ktorej patril Süe, stál vojvodca menom Wu Pchaj-fu. Začiatkom dvadsiatych rokov 20. storočia ovládla Peking a s ním aj tamojšiu bábkovú vládu. V roku 1922 sa Süe stal hlavným inšpektorom mestskej polície a jedným zo šéfov oddelenia verejných prác v Pekingu. Riadil dvadsať regiónov na oboch stranách Veľkého čínskeho múru a velil viac ako desaťtisíc príslušníkom jazdeckej polície a pechoty. Práca v polícii mu dávala moc, kontrola nad verejnými prácami zas vplyv.

V neistých časoch sa nedalo spoľahnúť na spojenectvá. V máji 1923 sa frakcia generála Süeho rozhodla zbaviť prezidenta Li Jüan-chunga, ktorého dosadila do úradu len rok predtým. Spolu s kresťanským voj-

vodcom Feng Jü-siangom, ktorý sa preslávil tým, že masovo pokrstil svojich vojakov hasičskou hadicou, zmobilizoval Süe svojich desaťtisíc mužov. Obklúčil hlavné vládne budovy v Pekingu a žiadal ušľú mzdu, ktorú zbankrotovaná vláda dlhovala jeho mužom. Skutočným cieľom bolo ponižiť prezidenta Liho a prinútiť ho abdikovať. Li odstúpiť odmietol a Süe nariadil svojim mužom odpojiť prezidentský palác od vody a elektriny. Po niekoľkých dňoch sa nedalo v budove žiť, preto v noci 13. júna prezident Li opustil svoje zapáchajúce sídlo a utiekol z Pekingu vyše sto kilometrov juhovýchodne do prístavného mesta Tiencin.

V Číne sa autorita úradu neodvíjala iba od jeho držiteľa, ale aj od úradných pečatí. Nijaký prezidentský dokument nebol platný, hoc aj s podpisom prezidenta, pokým nemal jeho pečať. Prezident Li vedel, že bez pečatí nemožno prevziať prezidentský úrad, a preto ich nechal u jednej zo svojich konkubín, ktorá sa práve zotavovala v pekínskej nemocnici vedenej francúzskymi misionármi.

Prezident sa blížil k Tiencinu, keď jeho vlak zastavila ozbrojená polícia, ktorá ho vyzvala, aby odovzdal pečate. Najprv nechcel povedať, kde ich ukryl, ale po niekoľkých hodinách vypočúvania sa priznal. O tretej hodine ráno sa generál Süe vybral do francúzskej nemocnice, aby od konkubíny pečate prevzal. Keď sa objavil pri jej posteli, žena sa naňho najprv odmietla čo i len pozrieť. „To mám odovzdať prezidentove pečate obyčajnému policajtovi?!“ vyhlýkla povýšenecky. Lenže generál Süe, odetý v plnej polnej, vyzeral tak hrozivo, že mu ich vzápätí pokorne vložila do rúk.

Počas nasledujúcich štyroch mesiacov Süe využil svoju políciu, aby zabezpečil, že Cchao Kchun, muž, z ktorého chcela jeho frakcia mať prezidenta, vyhrá voľby, označované za jedny z prvých v dejinách Číny. Podplatili teda osemstoštyri poslancov parlamentu. Süe a generál Feng rozmiestnili pred parlamentom stráže a rozhlásili, že každý, kto bude hlasovať správne, dostane slušnú odmenu, čím prilákali k návratu mnoho poslancov z provincií. Dokiaľ voľby naplno pripravili, v Pekingu sa nachádzalo 555 poslancov. Štyri dni pred voľbami dostal každý z nich po ťažkom vyjednávaní pomerne vysokú sumu, päťtisíc strieborných jüanov. Piateho októbra 1923 Cchao Kchuna zvolili 480 hlasmi za prezidenta Číny. Süeho za jeho zásluhy povýšili na riadneho generála. Odmenili aj sedemnást „špeciálnych

poradkýň“ – obľúbené milenky alebo konkubíny rôznych vojvodcov a generálov. Táto epizóda vstúpila do čínskych dejín ako neslávne známy príklad zmanipulovaných volieb. Ľudia sa na ňu odvolávajú dodnes, keď tvrdia, že v Číne nemôže fungovať demokracia.

Začiatkom leta nasledujúceho roka navštívil generál Süe I-sien. Neveľké mesto bolo totiž strategicky dôležité. Zhruba tu prestávali platiť výnosy pekínskej vlády. Mimo územia mesta mal moc v rukách veľký vojenský magnát severovýchodu Čchang Cuo-lin, zvaný Starý maršal. Oficiálne sa generál Süe zúčastňoval na inšpekčnej ceste, ale do mesta ho priviedli aj osobné záujmy. V I-siene vlastnil hlavné sklady s obilím a najväčšie obchody vrátane záložne, čo slúžila ako banka a vydávala vlastné peniaze, ktorými sa platilo v meste a okolí.

Pre môjho prastarého otca to bola životná šanca dostať sa blízko ku skutočnému mocnárovi. Zariadil, aby osobne sprevádzal generála Süeho po meste, a svojej žene povedal, že sa pokúsi vydať zaňho ich dcéru. Nežiadal ju tým o súhlas, len to oznámil. Muži sa vtedy so svojimi manželkami o ničom zásadnom neradili a okrem toho môj pradedo svojou ženou pohrdal. Poplakala si, no nevravela nič. Vystříhal ju, že sa nesmie dcére o ničom zmieniť. Nemohlo byť ani reči, že by sa jej spýtal na názor. Manželstvo bola transakcia, nie otázka citov. Mali jej len oznámiť, keď sa svadba dohodne.

Prastarý otec vedel, že s generálom Süem musí vyjednávať jedine nepriamo. Keby výslovne ponúkol dcérinu ruku, znížil by tým jej cenu. Okrem toho, samozrejme, existovala aj možnosť, že odmietne. Musel teda nebadane presunúť pozornosť generála Süeho na babičku a nechať ho uvedomiť si, že by ju mohol mať. V tých časoch sa nesmeli cnostné ženy predstavovať cudzím mužom, a preto potreboval Jang vytvoriť príležitosť, pri ktorej by generál zazrel jeho dcéru. Stretnutie muselo pôsobiť náhodne.

V I-siene stál nádherný deväťstoročný budhistický chrám zo vzácného dreva, ktorý čnel do výšky asi tridsať metrov. Nachádzal sa v honosnej záhrade s radmi cyprusov, ktorá sa rozprestierala na ploche takmer dva a pol štvorcového kilometra. Vnútri stála asi deväť metrov vysoká drevená socha Budhu pomalovaná žiarivými farbami a interiér chrámu pokrývali úhľadné maľby zobrazujúce jeho život. Bolo zrejmé, že na toto miesto musí Jang vziať vzácného hosťa. Chrámy patrili medzi málo miest, kam mohli ženy z dobrých rodín chodiť samy.

Mojej babičke nariadili, aby sa v konkrétny deň aj ona vybrala do chrámu. Preukázala teda úctu Budhovi, vykúpala sa vo voňavých kúpeľoch a dlhé hodiny meditovala pri horiacom kadidle v malej svätyni. Pri modlitbe v chráme musela byť v stave maximálneho pokoja, zbavená všetkých znepokojujúcich emócií. Na cestu sa vydala sprevádzaná slúžkou v prenajatom koči ťahanom koňmi. Mala na sebe kabátik modrý ako kačacie vajcia s okrajmi vyšívanými zlatou niťou, aby vynikli jednoduché línie. Na pravej strane sa zapínal gombíkmi v tvare motýľov. K nemu si obliekla skladanú ružovú sukňu vyšívajúcu drobnými kvetmi. Dlhé čierne vlasy si splietla do vrkoča. Účes jej zdobila čierno-zelená pivonka z najvzácnejšieho hodvábu. Nenaľovala sa, ale zato sa bohato navoňala, ako sa patrilo pri návšteve chrámu. Vošla dovnútra a pokľakla pred obrovskou sochou Budhu. Podobizni sa niekoľkokrát poklonila po zem a zostala pred ňou kľačať s rukami zopnutými v modlitbe.

Medzitým vošli do chrámu jej otec s generálom Süem. Obaja muži ju pozorovali z tmavej uličky. Môj prastarý otec to dobre naplánoval. Poloha, v ktorej moja babička kľačala, odhalovala nielen jej hodvábné nohavice rovnako ako sako lemované zlatom, ale aj drobné chodidlá vo vyšívaných saténových topáňkách.

Babička sa domodlila a Budhovi sa poklonila trikrát po zem. Pri vstávaní mierne stratila rovnováhu, čo sa jej so zviazanými chodidlami prihodilo každú chvíľu. Natiahla sa, aby sa pridržala slúžkinho ramena. Generál Süe a jej otec v tej chvíli vykročili k nej. Začervenala sa a sklonila hlavu, vzápätí sa otočila na odchod, presne ako sa to od nej vyžadovalo. Otec vykročil k nej a predstavil ju generálovi. Uklonila sa mu, hlavu mala pritom celý čas sklonenú.

Ako sa patrilo na muža v jeho postavení, generál nepovedal veľa o svojich dojmoch zo stretnutia Jangovi, ktorý mu bol pomerne nízkym podriadeným. Môj pradedo však videl, že ho babička priam uhranula. Ďalším krokom v jeho pláne bolo zinscenovať priamejšie stretnutie. O niekoľko dní si Jang za takmer všetky ušetrené peniaze prenajal najlepšie divadlo v meste, usporiadal miestnu operu a pozval generála Süeho ako čestného hosťa. Ako väčšinu čínskych divadiel aj toto postavili okolo obdĺžnikového priestoru otvoreného k nebu, s drevenými tribúnami na troch stranách a javiskom na štvrtrej. To bolo úplne holé, dokonca bez opony a kulís. Na rozdiel od divadiel